

O DOKUMENTIH

SLOVENSKEGA GLEDALIŠKEGA INŠTITUTA

Ob jubilejni stoti izdaji

Dokumenti Slovenskega gledališkega muzeja oziroma Inštituta so v dobrih petdesetih letih svojega izhajanja opravljali pionirsko poslanstvo na enem od ključnih področij slovenske kulturne zgodovine, saj so razsvetljevali temò, v katero je bilo področje zavito, in s tem zapolnjevali tudi vrzel v šolski in splošni izobrazbi. Področje se imenuje slovenska gledališka zgodovina in prav z Dokumenti se je ta disciplina na Slovenskem šele zares formirala. Sporadične raziskovalne študije posamičnih zvrsti ali krajših obdobj so sicer obstajale že prej, a le pri Dokumentih lahko govorimo o kontinuiranem raziskovanju slovenske gledališke zgodovine, Dokumenti so trajni poskus njene rekonstrukcije. Temelji na nepogrešljivem: na bogatem, raznorodnem gradivu, ki ga vse od ustanovitve l. 1952 zbira Slovenski gledališki muzej oziroma Slovenski gledališki inštitut (SLOGI – Gledališki muzej) in omogoča raznoliko in poglobljeno raziskovanje. Zbirka je toliko pomembnejša, ker predstavlja unikum v okvirih slovenskega založništva, znotraj katerega je v vsem času izhajanja Dokumentov le redko izšla knjiga z gledališko ali gledališko-zgodovinsko tematiko.

Že površen pogled na strukturo Dokumentov, sicer redne letne edicije Slovenskega gledališkega muzeja (danes Inštituta), pokaže paletu težko spregledljivih dejstev. Najprej to, da je publikacija približno do svoje petdesete številke (ali polovično dobo svojega izhajanja) izhajala kot revija in se potem preobrazila v monografijo. Nadalje osupljivo število avtoritet na področju slovenske umetnosti, kulture in zgodovine, ki so bile kot avtorji pritegnjene k sodelovanju v reviji. Ob tem zavidljiva raznolikost obravnavanih tematik in raznorodnost konceptov. In naposled spoznanje o velikosti in bogastvu obdelanega gradiva ter hkrati o prostranosti gledališke zgodovine, o njeni vpetosti v kulturno zgodovino nacije; in čisto nazadnje morda tudi neveselo spoznanje o tem, da so zunanje meje te zgodovine premične in zabrisane in da prostranstva, ki ga zarisujejo, nikoli ne bo mogoče do konca obdelati.

Nazorneje od druge, monografske polovice Dokumentov, o razsežnosti pojma slovenska gledališka zgodovina priča prva, revijalna »polovica«, ki je izhajala v času med 1964/65 do l. 1985. Kajpak že zato, ker je orala ledino in se zaradi koncepta člankov usmerila v širino, s tem pa je lahko zapolnila več raznolikih faset na rastru gledališke zgodovine. Več, a zato kajpak manj poglobljeno. Posegla je,

strnjeno povedano, vse do najzgodnejših obdobij slovenske gledališke zgodovine in se poglobljeno pomudila pri Dramatičnem društvu v Ljubljani, v njenem žarišču pa je vendarle bilo predvsem slovensko gledališče prve polovice 20. stoletja ter prelomno obdobje na koncu 19. stoletja.

Med pisci člankov je najbolj ploden Dušan Moravec (in skoraj nič manj Mirko Mahnič), ki Dokumente tudi urejata, a tudi vsi drugi avtorji so avtoritete na področju slovenske (a ne samo slovenske) kulture, umetnosti in humanistike: Bratko Kreft, Dragotin Cvetko, Anton Slodnjak, France Koblar, Stanko Škerlj, Bruno Hartman, Matej Bor, Smiljan Samec, Filip Kalan, Vilko Ukmar, Fran Žižek, Josip Vidmar, Emil Frelih, Henrik Neubauer, Ciril Cvetko, Rade Pregarc, Filip Kalan, Olga Milanović, Slavko Batušić, Janko Glazer ...

Med obravnavanimi temami so med drugim Dramatično društvo v Ljubljani, Slovenski gledališki konzorcij 1917-1920, začetki slovenske odrske glasbe, jezuitsko gledališče v Ljubljani, škofjeloški pasijon, zgodovina slovenskega baleta, zgodovina slovenske odrske glasbe, zgodovinski oris vzgoje za gledališko umetnost, partizansko gledališče na osvobojenem ozemlju, prvo slovensko marionetno gledališče itn., a tudi zgodovina konkretnih slovenskih gledališč, recimo mariborskega Slovenskega narodnega gledališča, Dramatičnega društva v Celju, Dramatičnega društva v Mariboru in Dramatičnega društva v Trstu, ob tem pa tudi celotna zgodovina posameznih gledališč, recimo SSG Trst (v monografiji Dokumenti 50-51).

A to še zdaleč ni vse. V Dokumente se uvrščajo tudi širše gledališke teme, ki med drugim govorijo o mednarodnih stikih slovenskega gledališča. Na primer o hrvaško-slovenskih gledališki stikih, o Ljubljanski Drami na turnejah po tujini, o Cankarjevih dramah v Beogradu, o igralki Veli Nigrinovi v Beogradu, o Stanovskem gledališču v Ljubljani v povezavi z dunajskimi odri; o dvesto letih poljskega gledališča, nemški operi v Ljubljani, o Cankarju pri Slovakah in Bolgarih, o Marinu Držiću na slovenskih odrih, o Irmu Polak na zagrebškem odru, o repertoarnih vezeh med Zagrebom in Ljubljano, o slovenskih gledaliških umetnikih v Splitu itn.

Najpogostejša oblika avtorskega zapisa v Dokumentih ob vsem vendarle ostaja biografska študija. Do prvih monografskih števil Dokumentov je avtorjem v Dokumentih že uspelo osvetliti dosežke mnogih velikih gledaliških imen slovenskega odra in zadržja: dramaturga in upravnika Otona Župančiča, opernega pevca in dramskega igralca Ivana Levarja, režiserja Josipa Pluta, igralca in režiserja Ignacija Borštnika, dramatika Antona Tomaža Linharta, igralca Janeza Cesarja, kritika in pisatelja Frana Levstika, režiserja Branka Gavelle, teatrologa, igralca, pevca in režiserja Josipa Nollija, igralke Vele Nigrin, igralca Antona Verovška, igralke Marije Nablocke, pevca, skladatelja in dirigenta Frana Gerbiča, igralca in režiserja Hinka Nučiča, pisatelja in dramatika Lojza Kraigherja, režiserja Bojana Stupice, ljudskega dramatika Jakoba Špicarja, režiserja Ferda Delaka, dramatika Slavka Gruma, igralca Staneta Severja, igralke Mileve Zakrajšek, igralke Mileve Ukmar Boltar, režiserja in intendanta Frana Govekarja, režiserja Jožeta Koviča, pesnika in upravnika Ludvika Mrzela, igralke Zofije Zvonar Borštnik, dirigenta Antona Neffata, igralca in režiserja Radeta Pregarca, dirigenta in prevajalca Nika Štritofa, baritonista

Vekoslava Janka, režiserja Cirila Debevca, igralca in režiserja Milana Skrbinška, intendanta Radovana Brenčiča, igralko Mihaele Šarič, igralko in pevke Štefanije Polič, opernega tenorista Svetozarja Banovca, igralko Mire Danilove, igralko Save Sever, ravnatelja Slovenskega gledališkega muzeja Janka Travna, igralca in režiserja Antona Cerarja Danila, opernega tenorista Josipa Gostiča, igralca Vladimirja Skrbinška, skladatelja Feliksa Deva, režiserja Bojana Stupice, igralko Avguste Danilove, scenografa Ernesta Franza, opernega basista Julija Betetta, igralca Janka Rakuše, igralca in režiserja Slavka Jana, igralca Maksa Furijana, režiserja Osipa Šesta, igralko Vide Juvan, baletnega para Pie in Pina Mlakar itn. Nekatera od teh imen so dobila pozneje še posebno monografsko biografsko študijo kot posebno številko Dokumentov.

»Revijalni« Dokumenti imajo še eno značilnost, namreč to, da je v vseh izdajah priobčeno tudi poročilo o delovanju Slovenskega gledališkega muzeja v vsaki konkretni sezoni. S tem je revija sproti osvetljevala delo izdajatelja, njegova prizadevanja za zbiranje, arhiviranje in prezentiranje gledališkega gradiva ter težave, s katerimi se je zlasti v zgodnji dobi svojega delovanja srečeval.

Pri monografskih številkah Dokumentov se pokaže, da je v njih močno zastopana biografska tematika. Svoje monografije so v taki ali drugi obliki v Dokumentih dobila številna velika imena slovenskega gledališča, denimo operni tenorist Anton Dermota, igralec in režiser Slavko Jan, igralca Rado Nakrst in Vladimir Skrbinšek, operni basist Julij Betetto, režiser Igor Pretnar, igralec Anton Verovšek, režiser Žarko Petan, dirigent Mirko Polič, operni tenorist Josip Rijavec, dramatik Ivan Mrak, teatrolog Dušan Moravec, režiser Franci Križaj, igralko Vela Nigrinova, Zofija Zvonar Borštnik, Mileva Zakrajšek, Cirila Medvedova, Vika Podgorska, Vladoša Simčičeva, igralci Josip Daneš, Rado Železnik, Emil Kralj, Janko Rakuša itn.

Ob tem pa monografske številke Dokumentov odlikujejo raznoliki drugi koncepti, denimo spominski prispevki gledališčnikov (Dušana Moravca, Branka Miklavca), zgodovina konkretnih gledališč in gledaliških območij (Dušana Moravca, Aleša Gabriča, Marjana Pertota), prispevki o socioloških razsežnostih gledališča (Barbare Pušič, Toneta Peršaka, Štefana Vevarja), zgodovinski uvidi v posamezne gledališke sfere in stroke (Ane Kocjančič, Aleša Jana), kritična obdelava mejnikov v razvoju (Primoža Jesenka) in antologijskih prelomnic (zbornik Prišli so Pupilčki), nadalje kompleksne obdelave posameznih obdobij slovenske gledališke zgodovine (zbornik o Dramatičnem društvu v Ljubljani) ter zbirke konkretna obdobja obsegajočih gledaliških kritik (Blaža Lukana, Lojzeta Smaska, Jerneja Novaka).

Stoto številko Dokumentov smo izdali na dan stoletnice krstne uprizoritve Cankarjevih *Hlapcev*, ki so bili v režiji Milana Skrbinška uprizorjeni 31. maja 1919 v Trstu. S simbolično stotico ozaljšan 31. maj 2019 je tako simbolično združil velike zgodovinske gledališke teme (Cankarja in *Hlapce*) ter Dokumente, ki so pomniki te zgodovine.

dr. Štefan Vevar, muzejski svetnik